

onder den invloed van Willem de Mérode uit wil, dan zeker niet langs dezen weg!

Die invloed is overigens evident en te meer denkbaar, omdat De Mérode zelf stilistisch niet onafhankelijk is.

Ik kan met den besten wil ter wereld in dezen bundel geen belofte zien.

C. RIJNSDORP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Het Boek van Stanley Jones.

Eenigen tijd geleden¹⁾ hebben we in dit blad een paar opmerkingen gemaakt over het boek van Stanley Jones: „Christus' Antwoord op het Communisme". Onze critiek ontmoette enkele bedenkingen. We zouden — werd gezegd — door een felle belichting van sommige onderdelen de aandacht van de hoofdvragen hebben afgeleid en meer geleid hebben op de compositie van het boek dan op den eigenlijken inhoud. Het vurige pleidooi van Stanley Jones voor een waarlijk Christelijke samenleving, zijn oordeel over de vele misstanden in deze wereld en zijn liefde voor de „ontferden", verdienen een betere waardeering. Stanley Jones had aan de menscheit de groote rijkdommen en de heerlijke kracht van het Evangelie getoond, hij wilde haar leiden naar de Bron van alle leven. Zijn dringende smeekbeden om alle hinderpalen weg te ruimen, die de verbreiding van het Evangelie zoo sterk belemmerden, mochten niet worden gestoord. In deze zorgvolle tijden moest iedereen luisteren naar zijn waarschuwend stem, hem volgen in den strijd tegen onrecht en geweld en hem steunen in zijn ijveren voor het Koninkrijk Gods. „Werpt de deuren bij zijn komst toch wijd open!"

Deze bezwaren mogen we niet zonder meer afwijzen. Stanley Jones geloof in de alles overwinnende kracht van het Evangelie en legt van dat geloof op dikwijls ontroerende wijze getuigenis af. Wie zijn werk wil beoordelen, zal zich vooraf ernstig rekenschap moeten geven van de houding, die hij straks inneemt; het bepalen daarvan kost ongetwijfeld strijd. Is het wel verantwoord om in een wereld, die dorst naar het Evangelie, een verkondiging daarvan, zooals nu door Stanley Jones is geschied, aan critiek te onderwerpen?

1) Zie het nummer van 6 Sept.

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELIJKE SCHETSEN

Geloofsgenezingen in Moettlingen?

VI.

Vreemdsoortig gedetermineerd in den diagnostischen hof.

Een belangrijk ding in de moderne therapie is dus, het gaan bespreken met den patiënt, van hetgeen hem juist het meest onaangenaam is! En wat zien we nu bij den ouden Blumhardt? Zündel vertelt: Vraagden de menschen, wat van al hetgeen hen drukte, ze zeggen moesten, dan gaf hij (Blumhardt) hen den raad: „Sag' dat, was du ungern sagst!". „Zeg juist dat, wat gij niet gaarne zegt!"⁸⁵⁾ Blumhardt behandelde zijn menschen ook meer individueel. In het tegenwoordige Moettlingen zien we meer een groepsgevoel; voor bijzondere gevallen kan men echter de broeders ook wel persoonlijk spreken. Wel dringen de broeders van nu er ook erg op aan, dat men zijn zonden voor God moet belijden, dat men ze dus weer eerst in de herinnering terug moet roepen, dat men „weer eens moet zeggen, wat men niet gaarne zegt".

Op deze wijze ook wordt het begrijpelijk, dat de broeders bij de lijdens aan een neurose, vooral bij hen die nog maar eenige neurotische symptomen vertoonen, inderdaad succes kunnen oogsten. Overigens bedenke men, dat ook het verloop van neurosen onder de behandeling van een zenuwarts nog vol onbegrepen wendingen is. Sprekende over de „Hysterie" zegt Jellgersma toch: „In het verloop der hysterische verschijnselen ziet men de meest onberekenbare wendingen; tijdenlang kunnen er allerlei zwaardere en lichtere verschijnselen bestaan en plotseling of geleidelijk, men weet niet hoe en waardoor, treedt er eene beterschap of eene genezing op... In het eene geval ziet men, dat de meest oordeelkundige en geduldige behandeling niet helpt, terwijl een kwakzalver resultaat heeft."⁸⁶⁾ Dus óók onbegrepen wendingen en zelfs plotselinge totale belerschap onder (misschien wel ondanks) de behandeling van een ongeloofigen zenuwarts bij totaal ongeloofige patiënten. Plotselinge verbeteringen en wendingen zijn dus zonder meer geen bewijzen voor een specifieke werking van den Heiligen Geest.

Blijft het daarom gelijk of we onze patiënten met neurosen nu laten behandelen door een officiële

Naar onze overtuiging is die critiek hier ten volle geoorloofd. We kunnen het boek van den Britsch-Indischen zendeling om vele redenen niet aanvaarden en achten het zelfs schadelijk voor het bereiken van het door hem gestelde doel.

Het fundament van zijn pleidooi voor een waarlijk Christelijke samenleving heeft veel gebreken. Een gedeelte daarvan — het oordeel over het huidige Rusland — mist alle evenwicht. Het is opgetrokken uit — voor het meerendeel zwakke — brokstukken, die zich niet laten samenvoegen. Het sociaal-economische karakter van de Russische samenleving kan zeker niet gemakkelijk worden bepaald, zeer dikwijls werd al te lichtvaardig een „spoedige ineenstorting" voorspeld — mede daarom kunnen ons de beschouwingen van Stanley Jones niet bevredigen: een reeks van vluchtige reisdrukken brengt hij op een vluchtige wijze onder woorden²⁾, waarvan hij vele zelfs op de lippen van Christus legt.³⁾

De beschouwingen van Stanley Jones over de Westersche samenleving vormen eveneens zeer zwakke plekken in het fundament van zijn „Christelijk Plan". We hebben daarover vroeger reeds iets gezegd. Wie, zooals Stanley Jones, met een gering aantal volzinnen het gecompliceerde karakter van onze maatschappij beschrijft of uitbeeldt, vervalt licht in de fout, dat hij abstracte ideeën uitgeeft voor het wezen der werkelijkheid. Ook Stanley Jones meent, dat hij met zijn beperkte schema's die werkelijkheid volkomen kan omvatten en geeft daarmee het bewijs dat zeer veel aan zijn al te vluchtige waarnemingen is ontgaan. Zulk een schema is b.v. de tegenstelling: coöperatie-concurrentie, dat moet dienen om het verschil tusschen de Russische en de Westersche sociaal-economische wereld weer te geven. Elk van deze begrippen afzonderlijk achten wij reeds ongeschikt om de genoemde maatschappijvormen te karakteriseren⁴⁾, de wijze waarop zij zijn ge-

2) Een teer punt is bij Stanley Jones de „rasenhaat". Deze komt, zegt hij, in Rusland niet voor. Ieder ras wordt daar gerespecteerd. Nauwelijks is zijn boek verschenen of we lezen in de bladen het protest tegen de gruwelijke deportaties van de Oost-Finnen naar Siberië.

3) „Christus", schrijft hij, „zou Zijn goedkeuring hechten aan het schoolstelsel, waar de kinderen den geheelen dag verzorgd worden, terwijl de ouders aan het werk zijn." Enkele weken geleden vermeldde een officieel bericht uit Moskou, dat 44 pct. van de huwelijken door echtscheiding eindigde. De ouders tweigden meestal de alimentatieplichten ten opzichte van de kinderen na te komen! Zou er ook verband bestaan tusschen deze uitingen van liefdeloosheid en het door Stanley Jones zoo verheerlijkte systeem?

4) V.g. de opmerking van Prof. Is. P. de Vooy in zijn prachtige rede voor de „Ned. Maatschappij voor Nijverheid en Handel" (Juni 1935): „De welvaart door de wereld genoten,

ciëlen zenuwarts of door de Moettlinger broeders? In geen deele! En dat wel vooral om deze reden, dat men in Moettlingen niet in staat is een goede diagnose te stellen. De waarde van een goede diagnose mogen we niet onderschatten. Een goede diagnose is de halve genezing! Hoe zal men in Moettlingen uitmaken, of bepaalde symptomen alleen maar psychisch zijn, of dat ze een organischen ondergrond hebben, die een andere behandeling vereischt? We zagen hiervan reeds een noodlottig geval bij den ouden Blumhardt (de jonge, longzieke man), we zagen al, hoe weinig het den broeders kan schelen of iets een „kankerkonkel" of een koud abces is; hoe men een afwijking den eenen keer den naam geeft van kyste en even later diezelfde aandoening betitelt als kanker! We gaan niet te ver als we beweren, dat men in Moettlingen in het geheel geen diagnose stelt! Men neemt dan ook, als men een zieke nog een naam geeft, de diagnose maar klakkeloos van de patiënten over. Als een patiënt zegt, „van den duivel bezeten te zijn", gaat niemand na, of dit inderdaad wel zoo is! En om zoo'n diagnose vol te willen houden, zooals Ds Plug doet, op grond van het succes der therapie, is eveneens niet juist; we kunnen toch ook niet spreken van een genezing van een kanker, als alleen maar een kankerkyste een tijdje lang vrij van klachten gemaakt wordt! Men geloof zelfs in Moettlingen aan die diagnose, als geen der broeders ooit den patiënt gezien heeft. Ik geef weer een illustratie, waarbij ook aan het licht komt een nog ander gevaar eener zoo oppervlakkige diagnose: Vader Stanger schrijft zelf: „Er kwam eens een telegram uit een plaats buitenaf of ik onmiddellijk wilde komen; er was daarginds een man, die vreeselijk door den duivel gekweld werd. Ik antwoordde, dat ik niet kon komen". De aanvraag herhaalde zich, met nadere toelichting, verschillende keeren, tot eindelijk Stanger terug liet telegraferen: „Zoo God wil, zal ik morgen komen". Ik zeide bij mijzelf: „Deze zielen moeten leeren, zich op den Heere te verlaten". De broeders hebben dezen armen bezetene bont en blauw geslagen, omdat ze meenden, dat op deze wijze de booze geest uit hem zou varen."⁸⁷⁾ De omgeving van den patiënt reageerde op deze diagnose, zooals men in de Middeleeuwen reageerde op de diagnose: behekt zijn; dan werd het voor den persoon in kwestie ook gevaarlijk. En hebben we eenige jaren geleden óók nog niet een paar droeve geschiedenissen meegemaakt, toen „men" in Appelterm meende, dat een jonge man een duivel in zich had, en evenzoo toen men die „diagnose" stelde op een Katwijkschen logger; één van

groepeerd vermindert hun gebruikswaarde nog meer. Zulk een schema is ook de „berg- en daltheorie", met behulp waarvan hij de structuur van „onze kapitalistische samenleving" wil verklaren. Beide schema's hooren hier bij elkaar. De concurrentiezucht en het niets-en-niemand-ontziende winstbejag, die de Westersche wereld zouden beheerschen, maken, volgens Stanley Jones, van haar bewoners wezens, die zich bergen van schatten verzamelen, welke zij aan anderen hebben ontrouwd. De laatste fase van de „kapitalistische samenleving", zooals Marx die zich droomde, is voor Stanley Jones blijkbaar reeds werkelijkheid: „Nu heeft de Nemesis ons gevonden... We hebben een klasmaatschappij gesticht en nu is het ogenblik nabij gekomen, dat we er voor zullen boeten".

De ficties van Marx hebben hem bekoord. Het verwondert ons niet meer dat hij een verklaring geeft van de crisis, die bijna letterlijk is te vinden — en dan toegepast op industriële crises — in populaire marxistische geschriften, vooral in die uit vroeger dagen en ook... bij Marx zelf: „De „meerwaarde" van het product van den arbeid", schrijft Stanley Jones, „ging naar hen, die kapitaal hadden verschaft. De arbeider produceerde meer dan hij ontving. Daardoor was hij steeds met zijn koopkracht ten achter. Hij kon niet evenveel terugkopen als hij had geproduceerd. Maar de kapitalist kon dit surplus evenmin opgebruiken. Hij was gedwongen het te beleggen in nieuwe ondernemingen, waardoor nog meer goederen werden geproduceerd. Maar omdat de arbeider steeds in koopkracht ten achter was, ontstond er een over-productie. En dus werkloosheid en dus crisis. En dus ook de catastrofe, die thans haar hoogtepunt heeft." Ziedaar de „catastropheleer" van Marx in haar bekenden vorm.

De lezer oordeele nu zelf: Mogen we vertrouwen stellen in een sociaal hervormer, die klakkeloos dergelijke — om het eens zacht uit te drukken — simplistische beschouwingen overneemt, om ze te gebruiken voor het fundament van zijn „plan van het Koninkrijk Gods op aarde"? Stanley Jones demonstreert wel een ontstellend gebrek aan kennis op het hedendaagsche sociaal-economische terrein⁵⁾; de klankbodem van zijn ziel trilt al te ge-

dante zij aan het vrije wereldverkeer. Dat de drijfkracht winst of winzucht genoemd wordt kan nooit verklaren, waarom dat wereldverkeer zoo sterk toenam en overal zegeningen bracht."

5) V.g. ook zijn wonderlijke beschouwingen over het begrip „sociale heredititeit": „d.i. de som van alle invloeden, die van buiten af op iemand inwerken, het klimaat, de economische toestand, de sociale, de politieke, de morele en de geestelijke verhoudingen, waaronder hij opgroeit..." „Verander de sociale

beriditeit en laas en bij beiden zu

deze beiden heeft het toch maar het leven gekost! Nog een ander staaltje van toch eigenlijk al te dwaze diagnostiek vinden we eveneens in Vader Stangers levensbeschrijving, waar hij vertelt van een zekere schoondochter, die in grooten nood verkeerde. „Ze was al bij verschillende doctoren geweest, en niemand kon haar helpen. Ze vertelde mij, dat ze bij levenden lijve door de wormen werd opgegeten". Men zou nog, in het afgetrokken, om die diagnose nog eenigszins te willen vergoelijken, kunnen denken aan trichinose, of aan een lintworm. Het is echter duidelijk, dat het verhaal zoo als het daar ligt en zoo als de doorsnee-leek zich zoo'n „wormen-eterij" tracht voor te stellen, onzin is!

Dit „bezeten-zijn-door-duivelen" of booze geesten, speelt in Moettlingen nog steeds een groote rol. Wees Ds Plug er al niet op, „dat in de Arche telkens weer zoovele ziekten niet anders blijken te zijn dan wat de bijbel noemt: het bezeten zijn van een booze geest. En dat alleen voor Jezus als Overwinnaar de booze geest moet wijken en de zieke geneest, zooals geschiedde bij Blumhardt in het geval van Gottlieb Dittus."⁸⁸⁾

Omdat de genezing van deze Gottlieb Dittus door Blumhardt, ongeveer een eeuw geleden, het begin is van de „openbaring der Nieuw-Testamentische krachten" in Moettlingen, wil ik nu eenigszins uitvoerig de ziektegeschiedenis van dit meisje met u kritisch bespreken. Dit geval wordt n.l. beschouwd, als wel het meest sprekende geval van duiveluitbanning.

Deze Gottlieb Dittus was een begaafd meisje uit Christelijk milieu, toen ze „ziek" werd. Dit was al in 1840. Een paar jaar voordien, in 1838, had ze een „nierzieke" gehad, waaruit ze had overgehouden, dat ze niet spontaan kon urineeren; ze moest daartoe altijd een haar door den dokter verstrekt instrument gebruiken; verder had ze overgehouden een „kortere voet", een „hooge zijde", maagbezwaren, enz. In 1840 betrok ze met haar drie zusters en een halfblinden broer een ander huis, waar ze direct al een „eigenaardige inwerking" op zich meende te voelen. Ze hoorde en zag al spoedig vreemde dingen in dat huis. Toen ze den eersten dag aan tafel zaten, bad Gottlieb: „Kom, Heere Jezus, wees onze gast en zeg wat Gij ons geschonken hebt", waarna ze direct bewusteloos op den grond viel! Kort na dien tijd daarna hoorde het heele gezin vreemde geluiden, als van gestommel 's nachts in de kamer, terwijl Gottlieb voelde, dat haar 's nachts de handen met geweld

makkelijk me geluiden hem wel niet om diens systeem met een sch Sombart wor

Een bescho wel tot zeer Christelijk-So in ons land — in den strijd blijkbaar noo Over haar p zooveel schoe geen woord. verschrikkelij zich plaats. Hoorst slechts plan voor een waarden, die schappelijk t God heeft hebben teverj het is niet g was, op onze strophe heb rechtvaardige dienstige sam God zich sel naam"... H c op een Chris ting van de sociale slaver wacht⁶⁾ tol het vrijlaten

Wie zijn d beweging", h is alles even slaat hij lief geeselen... hem daarbij Neen, we den weg, di zwaren zijn doel niet — geeft aan de

beriditeit en laas en bij beiden zu We kunnen voo die we zelf wil een nieuwe so schaal de mens een korte span (wij cursiveren 6) Wij spatie

over elkaar de kamer en ze deze din. Christoph B meente van aanvankelijk te schenken. moedelijk di tersbehandel hardt er we uitvoerig i In dien tijd tevoeren gesl dood kind „hoorde" ze den", of „Ge Ze vroeg to „antwoorde nog niet eri geheel niet omdat men erbij was".

Het gespo zelfs vond voorwerpen papier, een Bij onderzo raamte te zi zou óók ee en wat hij overtroffen erger met l luiden, die Gottlieb s toen ze uit flauw, ma „flauwte" d dat ze die die gestorv In het be op. Blumh. „flauwties" zweefde ha stijf werd met haar g begon haar met armen soms ging boven staar Zoo lag ze plotseling, „en men ze diezelfde p Toen zag

ikswaarde nog „berg- en dal-“ le structuur van wil verklaren. De con- nand-onziende- zeld zouden be- Jones, van haar n van schatten n hebben ont- „kapitalistische ch droomde, is i werkelijkheid: 1... We hebben nu is het oogen- zullen boeten". hem bekoord, al hij een ver- bijna letterlijk op industriële he geschriften, en ook... bij n het product mes, „ging naar ft. De arbeider Daardoor was achter. Hij kon had geprodu- urpluss evenmin het te belegen loor nog meer laar omdat de ichter was, ont- is werkloosheid ophe, die thans e „catastrophe- vorm.

we vertrouwen die klakkeloos te drukken — eemt, om ze te zijn „plan van Stanley Jones ebrek aan ken- zonomische ter- d trilt al te ge-

Dat de drijfkracht verklaren, waarom overal zegeningen en over het begrip invloeden, die van le economische toe- en de geestelijke Verander de sociale

te leven gekost! eigenlijk al te teens in Vader hij vertelt van grootten nood lende doctoren en. Ze vertelde z wormen werd getrokken, om in vergoelijken, aan een lint- at het verhaal doorsnee-leek voor te stellen,

of booze gees- een groote rol i de Arche tel- ders blijken te st bezeten zijn voor Jezus als wijken en de Blumhardt in

otliebin Dittus w geleden, het euw-Testamen- l ik nu eenigs- van dit meisje val wordt n.l. ende geval van

begaafd meisje werd. Dit was t, in 1838, had ze had over- on urineeren; or den dokter erder had ze „ een „hooze betrok ze met roer een ander aardige inwer- hoorde en zag huis. Toen ze ad Gottliebin: en zegen wat ze direct be- en tijd daarna uiden, als van rwijl Gottliebin en met geweld

makkelijk mede, wanneer primitieve Marxistische geluiden hem bereiken. Dat verhindert hem even- wel niet om den persoon van Marx, en ook diens systeem als geheel genomen, aan te vallen met een scherpte, die alleen door een Werner Sombart wordt geëvenaard.

Een beschouwing als die van Stanley Jones moet wel tot zeer onbillijke oordeelen leiden. Van een Christelijk-Sociale beweging, die — niet het minst in ons land — zulk uitnemend werk heeft verricht in den strijd voor sociale gerechtigheid, heeft hij blijkbaar nooit gehoord. Zij bestaat voor hem niet. Over haar program, over haar geschiedenis, die zooveel schoone momenten kent, spreekt hij met geen woord. Of valt ook die beweging onder het verschrikkelijke oordeel, dat hij durft te geven, zich plaatsende op den rechterstoel van God? Hoort slechts! „We zijn tot God gekomen met een plan voor een nieuw ontwaken, maar op... voor- waarden, die de verhoudingen op sociaal en maatschappelijk terrein onveranderd zouden laten. En God heeft ons plan niet aanvaard.“ We hebben tevergeefs gesmeekt om een wereld-revival, het is niet gekomen. Wanneer het wel gekomen was, op onze voorwaarden, dan zou dat een catastrofe hebben beteekend, want dan zouden onrechtvaardige verhoudingen hierdoor een gods- dienstige sanctie gekregen hebben. Dus⁵⁾ (!) houdt God zich schuil... Het is den Heer niet „aange- naam“... Hoe kan God Zijn zegen geven⁶⁾ op een Christelijke beweging, die gaat in de rich- ting van de moddersloot der particuliere winst, sociale slavernij en walgelijke (!) ongelijkheid? Hij wacht⁶⁾ tot wij zullen gaan in de richting van het vrijlaten der slaven van elke soort...“

Wie zijn die „we“, op welk „plan“, welke „Chr. beweging“, heeft Stanley Jones hier het oog? Het is alles even vaag en dus onrechtvaardig. Hier slaat hij liefdeloos in den blinde met een scherp- gees en... velen van zijn bewonderaars juichen hem daarbij toe

Neen, we kunnen Stanley Jones niet volgen op den weg, dien hij ons thans wil wijzen. De be- zwaren zijn te groot, met hem bereiken we het doel niet — integendeel. De breede uitleg, die hij geeft aan de toespraak van Jezus in de synagoge

heriditeit en laet (!) het individu of de groep daarop reageeren en bij beiden zult ge een totale ommekeer kunnen waarnemen“... We kunnen voor de menscheid elke sociale heriditeit scheppen, die we zelf willen... stel u eens voor, dat wij op groote schaal een nieuwe sociale erfelijkheid scheppen en stel dat op groote schaal de menscheid daar op reageert, dan konden we, in een korte spanne tijds, een nieuwe menscheid scheppen... (wij cursiveren). Commentaar is overbodig.

6) Wij spatieeren.

over elkaar gelegd werden; ze zag dan gestalten in de kamer en lichtjes. In den herfst van 1841 deelde ze deze dingen mee aan haar predikant Johann Christoph Blumhardt, die van 1838 tot 1852 de ge- meente van Moettlingen gediend heeft. Deze was aanvankelijk weinig geneigd er veel aandacht aan te schenken. In 1842 kreeg ze „Gesichtsrose“, ver- moedelijk dus erysipelas, waarvan ze onder dok- tersbehandeling genas. In April 1842 werd Blum- hardt er weer bij gehaald en werd hij ook meer uitvoerig ingewijd in de spookgeschiedenissen. In dien tijd „zag“ Gottliebin dikwijls een twee jaar tevoren gestorven vrouw uit het dorp, met een dood kind op de armen, terwijl ze die vrouw „hoorde“ zeggen: „Ik wil met rust gelaten wor- den“, of „Geef mij papier, dan kom ik niet terug“. Ze vroeg toen aan Blumhardt, wat ze die vrouw „antwoorden“ zou. Maar deze vertrouwde de zaak nog niet erg, en adviseerde om zich maar in het geheel niet met die „gestalte“ in te laten, vooral omdat men nooit kon weten, „hoeveel zelfbedrog erbij was“.

Het gespook in huis werd echter allengs erger en zelfs vond men na zoo'n spookhistorie vreemde voorwerpen op den vloer liggen, als stukjes beroet papier, een doosje met krijt, zout, en ook botjes. Bij onderzoek bleken dit deelen van een vogelge- raamte te zijn. Haar arts, Dr Späth uit Merklingen, zou óók eens een nacht in huis gebleven zijn, en wat hij hoorde, zou ook zijn verwachtingen overtroffen hebben. Het werd intusschen steeds erger met het kloppen, slaan en nog andere ge- luiden, die hoofdzakelijk van onder het bed van Gottliebin schenen te komen! Op een zekeren dag, toen ze uit de kerk kwam, viel Gottliebin weer flauw, maar was daarbij geheel „stijf“. Die „flauwte“ duurde een half uur en toen vertelde ze, dat ze die flauwte gekregen had, nadat ze weer die gestorven vrouw had „gezien“.

In het begin van 1844 echter hield het gestommel op. Blumhardt bezocht haar toen geregeld. De „flauwtes“ kwamen echter drukker op elkaar. „Er zweefde haar dan iets voor oogen, waardoor ze stijf werd“, vertelde ze zelf. Als Blumhardt dan met haar ging bidden, werd ze bewusteloos, dan begon haar gehele lichaam te beven, ze zwaaide met armen en beenen, boog het hoofd opzij en soms ging haar lichaam in een boog hoog naar boven slaan! Het schuim liep haar uit den mond. Zoo lag ze soms eenige uren; dan ontwaakte ze plotseling, richtte zich op en dronk wat water; „en men zou het nauwelijks gelooven, dat dat dan diezelfde persoon was“.

Toen zag Blumhardt duidelijk, dat hier iets dui-

te Nazareth (Luc. 4), waarin het heele program van het „Koninkrijk Gods“ zou besloten liggen, is voor ons lang niet altijd aanvaardbaar. De tegen- stelling: „materialistisch, atheïstisch communisme — Koninkrijk Gods op aarde“, kan in den door hem gegeven vorm onmogelijk worden overge- nomen. Terecht is in een recensie⁷⁾ gezegd: „Jezus heeft niet alle blinden in Israël genezen, hoewel dat zeker in Zijn macht zou zijn geweest. Daarom is het zeer gevaarlijk, van een programma van sociale bevrijding en gelijkheid te spreken, dat hier op aarde moet worden vervuld. Het Ko- ninkrijk Gods op aarde is voor ons besef het einde, de bekroning van Gods werk in deze wereld en niet een toestand, die we moeten in- stellen...“

We hopen later gelegenheid te hebben om op enkele principiële kwesties nader in te gaan; wel- licht kan dat geschieden bij een behandeling van eenige moderne religieus-socialistische stroom- ingen.

Een sterk antithetische houding tegenover een boek als dat van Stanley Jones kan ongetwijfeld gevaren met zich mede brengen. Wij mogen ons nooit tevreden stellen met het-alleen-maar-afwijzen van zijn beschouwingen over het „sociale vraag- stuk“, er is zooveel in het sociaal-economische leven dat om een oplossing roept en dat daarvoor de krachten van de belijders van Christus drin- gend noodig heeft. Vooral in dezen tijd, nu bijna overal de massa geestdriftig wordt gemaakt voor een „program van socialen opbouw“. Bij den op- bouw van een „waarlijk christelijke maatschappij- vorm“ komt het in de eerste plaats aan op het fundament. Mogen anderen uitroepen, dat „de tijd van het werken met vrome resoluties voorbij is“, dat de „Nederlandsche Christenen noodig uit hun zoeten dommel moeten worden wakker geschud“ en dat daarvoor het boek van Stanley Jones zoo bij uitstek geschikt is, omdat het een „appèl is aan het christelijk geweten, zoo scherp, dat er moeilijk aan te ontkomen valt“, wij zien dit boek als een waarschuwing, dat zonder een deugdelijk fundament, en ook zonder een grondige studie van de tegenwoordige sociaal-economische verhoudin- gen, een Christelijk-sociale actie mislukken moet. „Moge meer en meer de gedachte doordringen“, schreef Prof. Schilder in het vorige nummer, „dat de rechte handhaving der belijdenis op theologisch gebied ook voor het politieke leven bevorderlijk is, omdat wat tegenwoordig uit den theologischen hoek komt, direct ingrijpt op politieke en sociale

7) Dr Ir van Beusekom, „Woord en Geest“, 20 Sept. (Wij spatieeren.)

velsch mee in het spel was! Bij den volgende aanval, die ze dan ook kreeg, greep hij haar bij de handen krachtig vast, vouwde ze met geweld tot bidden en riep haar hard in het oor: „Vouw uw handen en bid: Heere Jezus, help mij. We hebben lang genoeg gezien, wat de duivel doet, we willen nu ook zien, wat Gij, Heere Jezus, kunt“. Na eenige oogenblikken ontwaakte ze, en sprak de geboden woorden na (die ze dus in haar „bewusteloosheid“ gehoord moet hebben!) en alle krampen hielden op, tot groote verwondering der aanwezigen!

We willen deze geschiedenis hier even onder- breken en vragen: is er nu voor ons nog een dwingende reden, bij het licht dat we nu hebben over dergelijke ziekte-toestanden, om evenals Blum- hardt aan te nemen, dat hier een duivel of andere booze geest in het spel moet zijn?

Ik meen van neen. We moeten natuurlijk voor- zichtig zijn in het beoordeelen van ziektegevallen, die we zelf niet gezien hebben; maar we kunnen nu toch wel zooveel zeggen, dat hier nog geen be- wijis geleverd is voor een ingevaren duivel; in- tegendeel we kunnen deze symptomen gevoegelijk beschouwen als van hysterischen aard. We zeggen hiermee niet, dat Gottliebin Dittus een „hysterica“ was; deze diagnose stellen we niet meer; Bumke heeft terecht gezegd: „Er was eens een ziekte: hysteric, ze is nu verdwenen“. Bonhoeffer heeft n.l. onderscheiden tusschen de hysterische reactie, het hysterische karakter en de losse hysterische symptomen. Deze laatste zijn niet onlosmakelijk verbonden aan de voorgaande, integendeel, ze kunnen ook voorkomen bij andere psychosen, ja elk mensch, althans elke psychopathische mensch is in staat ze te vertoonen.⁸⁵⁾ Deze symptomen be- staan bij voorkeur uit b.v. verlammingen van lede- maten, contracturen van spieren, hysterische blind- heid, ongevoeligheid voor aanraken, steken, brand- den enz., flauw vallen; bekend is vooral ook het groote hysterische access, waarbij de patiënt flauw valt, met armen en beenen zwaait en soms de romp tot een halven cirkel kromt, zoodat de patiënt al- leen met de schouders en de hielen op den grond steunt.

We beginnen dan bij die „nierziekte“ in 1838. Hierna kon ze niet meer urineeren zonder instru- ment. Hoe vanzelfsprekend een leek mogelijk zoo- iets ook moge vinden, na een nier-ziekte, het is iets wat absoluut zijn verklaring niet in die nier- ziekte vindt; evenmin als die „verkorte voet“ en die „hooze zijde“. Als hysterische symptomen zijn ze echter niets bijzonders. Urineretentie is zelfs zeer bekend⁸⁶⁾ en die „verkorte voet“ en die hooze

actie, en dus of bouwt, of breekt, ook op dit terrein.”

Inderdaad, of bouwt of breekt, of bevordert of tegenwerkt!

Aan dien eisch moet het boek van Stanley Jones worden getoetst.

A.

B. t. B.

Oliver Cromwell. 7)

III. (Slot.)

De dictator.

Hoe heeft Cromwell van zijn dictatoriale machi gebruik gemaakt? Wanneer men zich tot de uiter- lijke gebeurtenissen bepaalt, is het antwoord op die vraag niet moeilijk. Hij heeft, voorzooover hem dat althans mogelijk was, in het binnenland de rust hersteld, en tegenover het buitenland een krach- tige en succesrijke politiek gevoerd. Maar van meer belang is voor ons de vraag, welk karakter Cromwells dictatuur heeft gehad, en welke op- vattingen hij heeft gekoesterd omtrent zijn taak. En dan wordt het lastiger om tot een juist oordeel te komen. Vooral ook, omdat zich daarbij op het eerste gezicht een aantal schijnbaar onoplosbare tegenstrijdigheden voordoen. Want de man, die zoo vastberaden de tyrannie der Stuarts had be- kampt, heeft zelf als dictator zijn tegenstanders onder zwaren druk gehouden. De kampioen voor godsdienstige en staatkundige vrijheid heeft, een- maal in het bezit van de macht, aan anderen die vrijheid onthouden. Terwijl hij steeds weer zich beriep op den bijbel, is zijn regeerbeleid veeleer hard en streng geweest, dan een toonbeeld van christelijke liefde en verdraagzaamheid.

Op zeer verschillende wijzen heeft men getracht deze tegenstrijdigheden te verklaren. Voor zijn felste tegenstanders was de zaak volkomen duide- lijk. De aanhangers van het verdreven vorstenhuis konden hem niet anders zien dan als een geweten- loozen oproerling, ja zelfs noemden zij hem in volen ernst den antichrist of den baarlijken duivel. Vondel, die als Hollander en als Rooms-Katholiek twee redenen voor één had om op Cromwell

1) Vrijwel ongewijzigde tekst van een radio-lezing, voor de N.C.R.V., gehouden.

zijde“ kunnen zeer gevoegelijk geweten worden aan hysterische spiercontracturen. Het „zien“ van gestalten en het „hooren“ van stemmen, enz. is een typische beschrijving van gezichts- en gehoors- hallucinaties, die ook een zeer geliefd onderdeel der hysterische symptomen vormen. Maar zult ge zeggen, dat gespook in huis, dat gestommel enz. werd toch ook door de huisgenooten gehoord, zelfs door den dokter. Allereerst blijkt uit het ver- dere verhaal dat die zusters en broer van Gott- liebin ook niet geheel vrij waren van dergelijke symptomen, maar dit vormt nog geen verklaring hiervoor, dat de dokter het lawaai óók gehoord had. We zullen de plank wel niet ver misslaan, als we aannemen, dat Gottliebin zelf die geluiden veroorzaakt heeft. Het doet al vreemd aan, dat al die geluiden vanonder haar bed schijnen te komen. Hoe zij die geluiden dan veroorzaakt heeft? en die beroete papiertjes en vogelbotjes op den vloer ge- kregen heeft? Dit is niet te zeggen. Dergelijke pa- tiënten gebruiken daartoe dikwijls de meest ge- raffineerde tactieken en zelfs bij opname in een kliniek kan het nog buitengewoon moeilijk zijn en soms weken van controle vereischen om zoo'n patiënt te ontmaskeren! Ten slotte zien we ook flauwtes optreden, die echter door emoties op- gewekt worden (n.l. het zien van die gestorven vrouw); het zijn dan ook geen gewone flauwtes, waarbij de patiënt volkomen slap is, neen hier is de patiënt stijf, en soms zwaait ze met armen en beenen, werpt het hoofd opzij, ja een keer vinden we ook beschreven het groot hysterisch acces, waarbij het lichaam de z.g.n. „arc de cercle“ vormt, d.i. alleen maar meer met schouders en hielen op den grond steunt. Op het „hoogtepunt“ van het groot hysterisch acces is de bewusteloosheid meestal volkomen; al spoedig wordt echter weer eenig contact met de patiënten mogelijk en rea- geeren ze op aanspreken. Bij de lichtere accessen, de „crises nerveux“ weten ze soms precies alles, wat er in den tusschentijd gebeurd is! Het geeste- lijk contact met de patiënte tegen het eind van een „aanval“ zien we ook hier: Gottliebin heeft het gebed verstaan en weet het na te prevelen.

I.

P. JASPERSE.

85) F. Zündel: Johann Christoph Blumhardt, pg. 171.
86) G. Jelgersma: Leerboek d. Psychiatrie, 2e dr., pg. 310.
87) Vader Stanger en zijn reddingsark, pg. 62.
88) Dr W. A. Plug: Moettlingen, pg. 25.
89) Dr Ernst Braun: Klin. Wochenschr. 1928, No. 21, pg. 970.
90) G. Jelgersma: Leerboek d. Psychiatrie, 2de dr., pg. 250.